

נושאי רותב ליהידה 1

בית המקדש

הספר פותח בתיאור כינונה של מלכות שלמה, שבמרכזו תיאור בניית בית המקדש, המלמד על מרכזיות המקדש בתקופת המלוכה, הן כמקום שכינה והן כמקדש שלטון. הקמת המקדש היא התגשמות הבטחת ה' לדוד. לאורך הספר נראה כי המקדש הוא מקום מרכזי בחיי העם בפרט בכל הנוגע לממלכת יהודה. סוגיות רבות נקשרו למקדש כמו - מצבו הרוחני של העם, אופייה של המלוכה, המצב החברתי והכלכלי ויחסי הממלכות (ישראל ויהודה) עם העמים מסביב. בפרקים ה'-ט', מתואר תהליך בניית המקדש, וסיומו ברגע השיא של השראת השכינה, המלווה בהתגלות ה' ובתפילת שלמה. בית המקדש מוצג כמקום שכינתו של הקב"ה, כפי שאמר ה' לשלמה: "וְהָיָה עֵינִי וְלִבִּי שָׁם כָּל־הַיָּמִים" (מלכים א' ט', ג'). באותה התגלות נאמרה האזהרה על המקדש, המלמדת על התהליך ההיסטורי, המתואר בספר מלכים למן הקמת המקדש ועד לחורבנו:

"אם שוב תשובו אתם ובניכם מאחרי ולא תשמרו מצותי חקתי אשר נתתי לפניכם והלכתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם. והכרתי את ישראל מעל פני האדמה אשר נתתי להם ואת הבית אשר הקדשתי לשמי אשלח מעל פני יהודה למשל ולשנייה בכל העמים" (מלכים א' ט', ו'-ז')

מצב רוחני - מצב מדיני

פרקי שלמה מבטאים את הקשר ההדוק בין מצב מדיני למצב רוחני. בימי שלמה הממלכה חזקה ועשירה, העמים סביבה מכירים בעוצמתה ושמעה מגיע עד למרחקים. במרכז הממלכה מוקם בית מקדש לעבודת ה', ה' משרה את שכינתו במקדש, והמלך הופך את בית ה' למקום החשוב ביותר בממלכה. מקום המרכז את עבודת ה' להקרבת קורבנות ולתפילות של היחיד והציבור. ההכרה של העמים בהצלחה של עם ישראל מביאה אותם להכיר בגדולת ה' כמו בסיפור על מלכת שבא. עם זאת, הכתוב קושר את נישואי שלמה לנשים נוכריות, שהיו נישואים פוליטיים וביטאו את הקשרים שנוצרו עם הממלכות השכנות, להידרדרות במצב הרוחני, ובהמשך גם לירידה במעמדה המדיני, בכוחה ובאחדותה של ממלכת שלמה.

מנהיג ומנהיגות

בהתגלות הראשונה של ה' לשלמה בגבעון, שלמה בחר לבקש חוכמה. בקשה זו מלמדת על עמדתו של שלמה כמנהיג, ועל המסר של ספר מלכים בנוגע למנהיגות ראויה. סיפור משפט שלמה, הבא מייד לאחר בקשת החוכמה, הוא דוגמה לאופי מנהיגותו של שלמה, אשר עשה משפט צדק, והשתמש באופן ראוי בחוכמתו.

ישראל והעמים

בפרקים ה'-ז', אנחנו קוראים על התעצמות ממלכת שלמה, גם מן ההיבט המדיני. כך פותח פרק ה': "וַיִּשְׁלֹמֶה הָיָה מוֹשֵׁל בְּכָל־הַמְּמָלָכוֹת מִן־הַנָּהָר אֲרָץ פְּלִשְׁתִּים וְעַד גְּבוּל מִצְרַיִם מִגִּשְׁשִׁים מִנְּחָה וְעַבְדִּים אֶת־שְׁלֹמֹה כָּל־יְמֵי חַיָּיו" (מלכים א' ה', א'). בספר מלכים, נראה כי היו עליות וירידות באופי הקשרים של מלכי יהודה וישראל עם העמים השכנים. ימי מלכותו של שלמה מדגימים את המורכבות שביחסי ישראל והעמים. אלו ימי פריחה ושגשוג ויחסיו של שלמה עם העמים מבוססים על כוחו וחוכמתו ועל הכרה באופייה הרוחני-דתי הייחודי של ממלכתו כמייצגת את האמונה בה'.

יחסי ישראל והעמים באים לידי ביטוי בקשרים המיוחדים שנרקמו בין שלמה וחירם מלך צור. שלמה המשיך את היחסים הטובים שהיו לדוד אביו עם חירם מלך צור, ונעזר בו לבניית בית המקדש ובית המלך. מעבר לחלקו

של חירם בבניית המקדש יש לו חלק גם בהתחזקות מעמדה הכלכלי של הממלכה הישראלית. לצור היה מעמד של מרכז סחר עולמי לכל ממלכות האזור והשותפות של שלמה עם צור וייצוא התבואה והשמן מישראל העשירה את ממלכת שלמה. הברית עם חירם אפשרה גם לפתוח נמל בעציון גבר, שהיה עד אז בשליטה של אדום, והעניקה לממלכת שלמה שליטה בסחר שהתנהל בים סוף. בתפילת שלמה, לאחר בניית המקדש, ביקש שלמה מהקב"ה: "וגם אל הנגרי אשר לא מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך. כי ישמעון את שמך הגדול ואת ידך החזקה וזרעך הנטויה ובא והתפלל אל הבית הזה" (ח', מ"א-מ"ב). שלמה ראה בבית המקדש מוקד משיכה גם עבור העמים האחרים. ביקורה של מלכת שבא, מממש תקווה זו. מלכת שבא ש"ש... שמעת את שמע שלמה לישם ה'..." (מלכים א' י', א'), הגיעה לירושלים מתוך הכרה בעוצמתה הרוחנית והחומרית של ממלכת שלמה.

ההידרדרות בסוף ימי שלמה, קשורה לקשרי הנישואים של שלמה עם נשים מן הממלכות באזור. נישואים שהיו חלק בלתי נפרד מן הקשרים הדיפלומטיים בין הממלכות, כמו למשל נישואי שלמה לבת פרעה מלך מצרים. אומנם נישואים אלו חיזקו צבאית וכלכלית את ממלכת שלמה, אך גם הביאו להשפעה של התרבות הנוכרית ובעקבותיה להידרדרות רוחנית.